

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies duodecimus, decimus tertius et decimus quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1868

Fausto, Januario Et martiale Cordubæ In Hispania.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71232)

DE SANCTIS MARTYRIBUS

FAUSTO, JANUARIO ET MARTIALE

CORDUBÆ IN HISPANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Memoria in Fastis Sacris, tempus martyrii incertum : opinio, qua fratres putantur, rejecta ; Acta edenda.

B
VEROSIMIL-
LIM ANTE AN-
NUM CCCCXII.

Sancti, qui
in nonnullis
Fastis Sacris
XXVIII Se-
ptembris,

Fortissimos hosce tres Christianæ fidei Athle-
tas, qui, gravissimis pro hac toleratis tor-
mentis, ignis tandem supplicio agonem con-
summantes, crudelissimo martyrii genere
Cordubam, Hispaniæ Bæticæ urbem percelebrem,
condecorarunt, martyrologi vix non omnes, tam an-
tiqui, quos Classicos vocamus, quam recentiores,
certatim commemorant; verum non omnes una ea-
demque hodierna die id faciunt. Ado enim, in cujus
apud Rosweydam Appendice Cordubenses isti Mar-
tyres et hac, et iterum deinde, nescio, quam ob cau-
sam, IX Novembris die comparent, eosdem, Marty-
rologii Romani Parvi auctorem secutus, nec amba-
bus istis diebus, nec earundem alterutra, sed XXVIII
Septembris signat, sui que deinde hac in re sequaces
et Notherum et nonnullos hoc longe posteriores Usuar-
dinatorum, que dicta XXVIII Septembris die apud
Sollerium exhibentur, Auctariorum auctores ac no-
minatim quidem, (quibus etiam Maurolycus, Gale-
sinus et Ferrarius jungendi,) Belinum, Grevenum
et Molanum est nactus; Usuardus autem Cordu-
benses nostros Martyres, non XXVIII Septembris, sed
tertia decima Octobris die celebrat, idque ipsum
etiam præstat Martyrologium Romanum hodiernum,
et quidem adhibitis hunc in finem, quæ subdo, sequen-
tibus verbis: Cordubæ in Hispania natalis sancto-
rum martyrum Fausti, Januarii et Martialis, qui
primo equulei pœna cruciati, deinde superciliis
rasis, dentibus evulsis, auribus quoque et naribus
præcisiss, ignis passione martyrium consumma-
runt.

2 Hæc fere omnia ex Usuardo accepta; verum,
cum hic sua vix non verbatim ex Adone descripse-
rit, ut quid, quæso, solitum hunc ducent ea in re se-
cutus, eundem pariter secutus non est, sanctos nos-
tros Martyres non hac, sed eadem, qua ille, XXVIII
Septembris die recensendo? Sollerius noster in ho-
diernis suis in Usuardum Observationibus propen-
det, ut id hunc non aliam ob causam fecisse credat,
quam quod illos forsitan in Hispania hodie coli depre-
hendisset; verum, etsi quidem re etiam ipsa in ple-
risque regni istius ecclesiis, ut Martinus de Roa
loco infra citando docet, hodie coluntur, quid si ta-
men is martyrologus Faustum, Januarium et Mar-
tialem vel uni vel pluribus Hieronymianis apogra-

in aliis vero
XIII Octobris
die recolun-
tur,

phis invenerit hodie inscriptos, hincque etiam par-
tim, ut huc eos distulerit, factum esse, quis dice-
rit? Ita enimvero a veritate hunc aberraturum, asse-
verare non ausim. Hodie enim nostri isti Cordu-
benses Martyres in Hieronymianis apud Florenti-
nium aliosque exstantibus apographis coluntur; etsi
autem in horum plerisque et quoad locum et quoad
nomina deformati exhibeantur, in iis ipsis tamen
illos tum memorari est certum, fierique potest, ut
emendatiora, quam quæ modo habemus, Hieronymi-
ana apographa Usuardo præluxerint. Nec, etsi se-
cus foret, quidquam inde posset contra nos inferri.
Nihil enim impedit, quo minus Usuardus, Marty-
res, XXVIII Septembris die ab Adone Cordubæ an-
nuntiatos, eosdem esse cum Martyribus, quos vel
ibidem, loco mendose ecarato, vel certe in Hispaniis
Hieronymiana apographa hodie signant, in animum
(neque vero immerito) inducens, ex hisce quidem
forte diem, quo illos memoraret, ex Adone vero et
genuina, quibus vocati fuissent, nomina, et verum,
quo passi essent, locum accepisse credatur.

3 Ut sit, hac equidem die non tantum ab Usuar-
do, sed et, ut jam indicavi, in Martyrologio Romano
hodierno Faustus, Januarius et Martialis signantur,
cumque huc idcirco a die XXVIII Septembris, qua, ut
dictum, ab Adone aliisque recoluntur, per decesso-
res nostros fuerint remissi, non potui non hodierna
die in Opus nostrum illos inferre. Verum an hæc,
qua, ut jam docui, in Martyrologio Romano hodie-
no aliisque nonnullis Fastis Sacris recensentur, ea
ipsa etiam est, qua, fuso pro Christo sanguine, ad
Superos migrarunt seu nati primum in cælis sunt?
Id nusquam vel a scriptore antiquo vel in probata
fidei documento notatum invenio. Nec quidquam,
unde, non dicam, dies, sed vel annus aut etiam dum-
taxat seculum, quo pro fide Cordubenses nostri Mar-
tyres occubuerint, determinari certo queat, quis fa-
cile, ni vehementer fallar, assignet. Eorum quidem,
quæ Tamaius in Martyrologio Hispanico hodie pro-
fert, Acta sub finem habent: Exultantes, Faustus
videlicet, Januarius et Martialis, tradiderunt Deo
spiritum III Idus Octobris, anno Domini CC. XCVIII
vel circiter; ita autem Martyres nostros tertio æræ
Christianæ seculo et quidem tertia decima Octobris
die ad cælum, fuso pro fide sanguine, migrasse, di-

lucide

E

hac etiam
martyrium
anno circiter
296 subisse
in Actis a
Tamaius ad-
ductis dicun-
tur:

AUCTORE
C. B.

lucide docent. Ast quid tam? Ab ipso sui initio sequentem etiam loquuntur in modum: Faustus, Januarius et Martialis ex Legione Septima Gemina, urbe Hispaniæ oriundi, patres habuere SS. Marcellum et Nonam, clarissimam fœminam, qui ab eis ab exordio infantia enutriti in fide Catholica, postmodum pro ejus defensione celeberrimum seculis ediderunt specimen; sic autem Sanctos nostros exstitisse fratres, e SS. Marcello et Nona genitos, non minus dilucide tradunt, neque tamen idcirco veritati id certo consonum est credendum, uti e jam nunc dicendis patescet.

verum ob
hac, quæ
Sanctos ex-
stitisse fra-
tres, auctori-
tate sua, uti,
quæ hic

4 Marcellus, qui verbis postremo recitatis pro Sanctorum nostrorum patre obtruditur, alius non est, quam S. Marcellus centurio et martyr, die xxx Octobris Romano hodierno juxta ac Adonis et Usuardi Martyrologiis inscriptus. Hunc quidem Acta, ad diem illam a Tamaio in Martyrologio Hispanico producta, nobilissimam virginem, nomine Nonam, in Africa, cum ibidem sub signis Romanis militaret, duxisse uxorem, ac ex ea Claudium, Lupericum, Victorium, Emetherium, Celedonium, Servandum, Germanum, Acisclum, Faustum, Januarium, Martialem et Victorium filios, qui omnes patris vestigia secuti primo milites ac dein martyres sint effecti, genuisse affirmant; etsi autem sic Sanctorum nostrorum Actis, e Tamaio supra allegatis, quæ hosce S. Marcelli centurionis ex eadem matre Nona filios ac proin fratres germanos faciunt, apertissime adstipulentur, haud quaquam tamen rem certam efficiunt. Ita enim S. Marcelli centurionis Acta partim e commentitio Hieronymi de la Higuera Juliano, uti ipsimet, quam præferunt, titulus prodit, sunt accepta, nec in ejusdem S. Marcelli centurionis, quæ inter Sincera et Selecta Martyrum Acta, anno 1689 typis Parisiensibus vulgata, Ruinartius pag. 312 et duabus sequentibus recenset, mentio usquam vel matrimonii, quod S. Marcellus cum Nona inierit, vel filiorum duodecim ac nominatim Fausti, Januarii et Martialis, quos ex hac genuerit, instituitur.

in medium
adducuntur,
sua dem,

C

5 Adhæc cum nihil etiam, quod tres hosce sanctos nostros Martyres exstitisse S. Marcelli centurionis filios, vel utcumque insinuet, in eorumdem Actis, operi jam nunc laudato apud Ruinartium a pag. 597 insertis, occurrat, enimvero is scriptor in Admonitione, hisce præmissa, Faustum ejusque Socios martyres, S. Marcelli centurionis filios ab auctoribus Hispanis passim censi præfatus, merito subjungit: At cum id neque ex eorum Actis, neque ex aliquo probatæ fidei antiquo auctore confirmari possit, certiora exspectamus argumenta, ut id ipsum affirmemus. Ita Ruinartius, et sane meo quidem judicio rectissime; ei autem ad tertiam Martii diem decessores nostri in SS. Emetherio et Celedonio martyribus, qui et ipsi exstitisse S. Marcelli centurionis filii a nonnullis putantur, jam præiuerant, in Commentario horum Actis prævio num. 7 ea afferentes, quibus non tantum Marcelli filiationem revocant in dubium, verum etiam hujus filios sibi non videri Faustum, Januarium et Martialem, insinuant. Et vero, nec Marcelli centurionis filios, nec fratres, sed amicos dumtaxat et socios Faustum, Januarium et Martialem exstitisse, indicare videntur, quæ hisce præses Eugenius dixisse in sinceris eorumdem Actis narratur, uti hæc infra

danda consideranti patescet. Martialis quidem semel Faustum Fratris nomine in iisdem Actis appellat; verum nihil obstat, quo minus id more, Christianis familiari, qui sese, quod ejusdem matris Ecclesiæ spirituales essent filii, nuncupare solebant Fratres, fecisse credatur.

6 Nec hic audiendus Tamaio, hodie in Martyrologio suo Hispanico Martinum de Roa, quod Cordubenses nostros Martyres, nec fratres, nec Marcelli centurionis filios exstitisse, contendat, erroris insimulans. Auctores enim Hispani, qui, ut ait, contrarium unanimi consensu affirmant, recentiores omnes sunt, nullumque pro sese antiquum fideique dignum seu scriptorem seu monumentum allegant. Neque vero pro sese, ni vehementer fallar, scriptorem monumentumve hujusmodi vel ipsi, vel quicumque primi, quod hi de fraternam Martyrum nostrorum conjunctione aiunt, litteris mandarunt, allegare potuissent. Jam vero, cum id aliæque supra adducta sic, ut dixi, habeant, enimvero, Martyres nostros exstitisse fratres, et quidem ex eodem patre Marcello et eadem matre Nona genitos, eorumdem Acta, a Tamaio adducta, certum haud efficiunt: uti autem proinde haud hoc, sic nec Faustum, Januarium et Martialem tertio æræ Christianæ seculo seu anno circiter cccxviii subisse martyrium, indubitanter Actorum istorum auctoritate est credendum.

7 Hinc illos non tunc, sed minus definite loquendo, verosimillime, cum equidem Martyrum pars longe maxima prioribus tribus Ecclesiæ seculis quartoque nondum provento pro fide occubuisse noscatur, ante annum cccxii martyrio ad Superos evolasse, supra in margine indicavi. Ceterum non est, cur scrupulo forsam quisquam adhuc angatur ex eo, quod Martyrum nostrorum Acta, a Tamaio vulgata, e sinceris et primigeniis eorumdem Actis sint partim accepta; etsi enim id ita sit, verba tamen num. 3 huc transcripta, tam quibus Faustum, Januarium et Martialem anno cccxviii spiritum Domino tradidisse, quam quibus hosce fratres, ex eodem patre Marcello centurione et eadem matre Nona genitos, exstitisse, luculentissime, ut dictum, tradunt, non ex illis probæ notæ Actis, sed e recentioribus dumtaxat, ac proin dubiæ in re tam antiqua fidei, scriptoribus monumentis sunt conquistata, uti ipsemet Tamaio, utpote alterius formæ illa, alterius vera alia, quæ in sinceris Sanctorum nostrorum Actis reperiri putavit, characteribus exprimens, satis indicat. Hæc, quæ ex antiquis monumentis fideliter, ut Baronius testatur, descripta Marineus Siculus in suo de Mirabilibus Hispaniæ Rebus opere, anno 1533 Caroli V imperatoris jussu publici juris facto, fol. 26 verso et seq. primus vulgavit, postea inde accepta in amplissimam Surii de Actis Sanctorum Collectionem ad xiii Octobris diem sunt illata: etsi autem Additionibus, aliunde mutuatis, interpolata haud sint, nonnihil tamen contracta videntur.

8 Hinc Ruinartius e quatuor Mss. Codicibus, quorum unus Bibliothecæ Colbertinæ, alter S. Cornelii Compendiensis, tertius B. Mariæ Silvæ-Majoris in diecesi Burdigalensi ac quartus denique celebris monasterii Clarævallensis erat, immutanda ac utcumque corrigenda, sicque ad pristinum, ut putavit, statum revocata, inter sincera et selecta MM. Acta studioso lectori, uti in his pag. 597 et duabus sequentibus facit, exhibenda existimavit. Verum an

D

certum haud reddunt, subisse illos anno circiter 298 martyrium, credendum non est.

E

maxime cum verba, quibus id tradunt, e genuinis Actis accepta non sint.

F

Hæc, de quibus hickonnulla, Commentario huic subduntur.

vel

A vel ita emendata omni nœvo carent? S Fausti ejusque Sociorum Acta ipsomet persecutionum tempore videri conscripta, Tillemontius, et recte quidem, in sua, quam in illos tom. V Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 796 suppeditat, Adnotatione præfatus, hæc nihilominus, etiam prout a Ruinartio exhibentur, difficultatibus diversis, quas mox enumerat, laborare ibidem affirmat. Verum etsi quidem, ut ait, hæc verendi, ne Acta vitiosa sint, præbeant locum, eorundem tamen, ut fatetur, auctoritatem haud evertunt, nec tanti momenti, ut non facile dissolvi queant, Sollerio nostro in hodiernis suis in Usuardum Observationibus merito sunt visæ. Res itaque cum sic habeat, ac proin nihil obstet, quo minus iteratis typis ista Sanctorum nostrorum Acta habeantur digna, ea e Ruinartii editione cum Surii seu Marini Siculi et Tamaii editionibus collata Commentario huic subnectam, Adnotationibus subinde, quibus, et illustrentur et cumprimis difficultates, quibus ut dictum, e Tillemontii judicio laborant, dissolvantur, pro more nostro adjunctis.

B § II. Antiquus et late per Hispaniam extensus Sanctorum cultus, reliquiarum, cum diu latuissent, seculo XVI inventio ac translatio.

Martyres nostri e Prudentio, a quo, ut apparet, laudantur, Hispanis jam inde a seculo IV et v honorati fuisse videntur.

Aurelius Prudentius lib. Περὶ σφερόνων sive de Martyrum coronis hymno quarto celebriores Hispaniæ Martyres enumerans sic canit :

Orbe de magno caput excitata
Obviam Christo properanter ibit
Civitas quæque, pretiosa portans
Dona canistris.
Afra Carthago tua promittit ossa,
Ore facundo, Cypriane doctor ;
Corduba Acisculum dabit et Zoellum
Tresque coronas.

C Coronæ tres, quas, veluti pretiosa dona, in extremo iudicii die, Christo oblatura civitas Cordubensis hic, a Prudentio dicitur, verosimillime, spectato hujus sensu, esse tres sancti nostri Martyres Faustus, Januarius et Martialis, quos Cordubæ martyrio fuisse coronatos, inter omnes convenit, modo passim ab eruditissimis (neque vero, ut apparet, immerito) putantur; cum autem Christianus is poeta, qui sic de nostris istis Cordubensibus Martyribus loquitur, anno 348 ac proin seculo IV natus, seculo V excesserit e vivis, id enimvero illos Hispanis jam inde a duobus hisce seculis summo in honore ac pretio fuisse, argumento est. Nec ambigendum apparet, quin jam tum, si non in pluribus Hispaniæ civitatibus, in Cordubensi saltem cultu, Sanctis deferri ætate illa solito, fuerint gavisi. Ast an jam tum pariter ibidem templum sub nominibus suis Deo consecratum habuere?

jamque ante seculum VII aut VIII, si Martinus de Roa vera memoret, ecclesiam

10 Tamaius, statim atque igne combustos, martyrium Cordubæ anno 298 aut circiter consummasse, in supra memoratis, quæ hodie recenset, Actis narravit, subjungit : Eorum corpora non sic ignis consumpsit, ut inter cineres aliquot non reperi-

rentur ossa sacrata, quæ a fidelibus devote collecta in locum urbis absconditum reposuere, et, data Ecclesiæ pace, ibidem basilicam exstruxit sequentium fidelium pietas. Ita ille, nihil tamen dicens, unde vel seculum, ante quod Cordubæ Sanctis nostris templum jam steterit erectum, elicias; verum Martinus de Roa, e cujus de Sanctis, ab ecclesia Cordubensi celebratis, opere Hispanico Tamaius accepta a se, quæ dat, proluxiora Martyrum nostrorum Acta in linguam Latinam convertit, in altero, quod de ecclesiæ Cordubensis Martyribus Latine conscripsit, opusculo, facta primum in hoc cap. I Cordubensium Martyrum duos in ordines, quorum primo quidem sub Romanorum præsidium administratione, secundo vero sub Arabum servitute coronatos assignat, distinctione, ita deinde cap. II orditur : Primi ordinis Martyribus, hoc est, de beato Acisclo et sorore ejus : de Fausto et Sociis : ac de Beato Zoylo ecclesia Cordubensis ante mille ipsos annos et amplius, et celeberrima templa habuit, ut ex divo Eulogio constat, et dies festos egit.

11 Jam vero cum Martinus de Roa, seculi XVII initio dictum opusculum concinnaverit, e modo huc transcriptis hujus verbis, si veritati consonent, consectorium evadit, ut Cordubensis ecclesia, Deo olim sub SS. Fausti ejusque Sociorum nominibus sacrata, vel ipsomet seculo VII vel etiam ante hoc aut certe ante octavam fuerit exstructa. Verum id, seu tum, cum seculum XVII nondum diu esset inchoatum, Cordubensem, quæ Sanctis nostris fuerat erecta, ecclesiam stetisse jam annis amplius mille, e S. Eulogio, quem laudatus de Roa pro se citat, haud apparet omnino certum. Spectatis enim, quæ huc pertinent, S. Eulogii verbis, dubitari potest, an vel hujus ætate seu seculo IX, quo ad annum quinquagesimum nonum profecto martyrium subiit, Cordubæ ecclesia, quæ a Sanctis nostris esset vocata, exstiterit. Exstant illa in S. Gumesindi presbyteri Actis, ad XIII, qua hic in Martyrologio Romano hodierno recolitur, Januarii diem in Opus nostrum e Sanctorum aut, si mavis, Martyrum Cordubensium, quod S. Eulogius contexit, quodque scholiis ab Ambrosio Morales, seculo XVI jam senescente, illustratum tom. IV Hispaniæ Illustratæ a pag. 217 exhibetur, Memorialis lib. II, cap. IX jam illatis; sequentia autem hæc sunt : Sanctus Gumesindus presbyter ex oppido Toletano, olim cum utroque parente puer adhuc parvulus Cordubam veniens, votivo genitorum affectu per sacrum clericatus ordinem celesti ascriptus militiæ, apud basilicam Sanctorum trium, qua Faustus, Januarius et Martialis martyres præsentibus corporum suorum favillis quiescunt, digna pædagogorum educatione in Dei timore clarescit.

12 S. Gumesindus anno 852, uti apud nos loco mox citato videre licet, martyrio vitam finiit; quare S. Eulogii ætate seu e jam dictis seculo IX ad annum quinquagesimum nonum nondum profecto Cordubæ ecclesia, quæ a SS. Fausto, Januario et Martiale nuncuparetur, indubie exstiterit, si per Sanctos tres, apud quorum basilicam S. Gumesindus, cum puer adhuc parvulus Cordubam veniens clero ibidem fuisset ascriptus, in Dei timore claruisse verbis jam datis a S. Eulogio traditur, SS. Faustus, Januarius et Martialis martyres debeant intelligi.

Verum

AUCTORE
C. B.

E

Cordubæ habuerint; etsi autem id e S. Eulogio quem is pro se laudat,

F

haudquamquam uti quæ hic

AUCTORE
C. B.

Verum id ita habere, si sola, quæ jam recitavi, S. Eulogii verba spectentur, pro certo, uti illa consideranti patescet, asseverari non potest. At vero, iniquies, ane ergo S. Eulogius per Sanctos tres, in quorum basilica præsentialibus, ut loquitur, corporum suorum favillis SS. Faustum, Januarium et Martialem quiescere, modo huc transcriptis verbis ait, tres hosce sanctos nostros Martyres re ipsa haud intellexit? Intellexit sane, ut mihi equidem apparet: etsi enim id, ut jam docui, e solis, quibus utitur, verbis concludi seu affirmari haud possit, potest tamen ex eo, quod sancti nostri Martyres nec plures nec pauciores sint, quam tres, quodque nisi hosce per Sanctos tres, sub quorum nominibus Cordubæ ætate sua seu seculo IX fuisse ecclesiam Deo consecratam Memorialis mox dicti cap. IX iterumque deinde cap. sequenti prodit, intellexisse dicatur, tres Sancti alii, quos intellexisse cum aliqua veri specie dici queat, assignari haud possint.

in medium

B

13 Adhæc Cordubæ S. Eulogii ætate seu seculo IX existisse, quæ trium sanctorum nostrorum Martyrum esset, ecclesiam, huncque Sanctorum trium basilicam aut etiam simpliciter, prout et a S. Eulogio loco postremo citato vocatur, Sanctos tres dumtaxat vulgo appellatam fuisse, ex iis etiam, quæ Hispaniæ Illustratæ tomo jam citato pag. 220 Ambrosius Morales suppeditat, vero evadit simillimum. Abs hoc enim, ibidem, quis status Christianæ religionis Cordubæ sub Arabum imperio D. Eulogii tempore fuerit, exponente, inter Christianorum templa, quæ tum ibidem fuerunt, Sanctorum trium martyrum Fausti, Januarii et Martialis basilica, ubi eorumdem cineres asservabantur, recensetur ac deinde subjungitur: Hujus templi mentio etiam est in priscis Annalibus, quos initio liber ille Compostellanus habuit, de quo in Dominico Sarraceno martyre (tomo nempe mox iterum citato Hispaniæ Illustratæ pag. 252) dicemus. Ibi ita legitur: « Era m. xxxiii, » id est, anno Christi 995, « octavo Kalendas Januarii captus et lan- ceatus fuit comes Garsia Fernandi a Sarracenis inter Alcocer et Langa in riba de Dorio. Et « quinta die mortuus fuit et ductus ad Cordubam » et sepultus in Sanctos tres, et inde ductus fuit « ad Caradignam. »

C

adducuntur,
suadent, si
certum, vero
tamen appa-
ret similli-
mum.

14 Verum, etsi jam allegata ac præcipue supra huc transcripta S. Eulogii verba vix ac ne vix quidem dubitare sinant, quin Sancti hujus ætate seu seculo IX ecclesia, quæ a tribus sanctis nostris Martyribus diceretur, Cordubæ existit, id tamen etiam ibidem vel jam a seculo VII vel ante hoc aut certe ante octavum, uti e supra huc transcriptis Martini de Roa verbis, si veritati forent consona, consequeretur, habuisse locum, haudquaquam inde evadit certum. Etenim tam quæ S. Eulogius loco supra citato scribit, quam quæ Ambrosius Morales verbis jam nunc datis docet, veritati certo fuerint ad amussim conformia, si seculo demum nono Cordubæ ecclesia, quæ a tribus nostris sanctis Martyribus esset nuncupata, existit; attamen cum Mauris quidem, seu Arabibus, pauca, Catholicis vero Romanorum imperatoribus, Gothorumque regibus in Hispania regnantibus, quamplurima ibidem fuerint templa exstructa, Cordubensem Sanctorum nostrorum trium ecclesiam, certo haud serius, quam seculo demum nono, uti e jam dictis pronum est colli-

gere, exstructam, ante octavum etiam seculum, quo Mauri seu Arabes, Mahometi assecleæ, totam fere Hispaniam subjugarunt vixque tandem omnino seculo XIV pulsati inde armis deseruerunt, stetisse, jam inde forsitan etiam a seculo IV aut altero e sequentibus ædificatam, vero saltem apparet simillimum.

15 Nec tantum Cordubæ, sed et alibi in Hispania Sanctis nostris jam a longissimo etiam tempore fuisse templa, haudquaquam mihi apparet ab omni prorsus veritatis specie alienum. Certe cultus, quo Cordubæ e modo dictis fuere a pluribus jam seculis gavisus, intra unam hanc Hispaniæ civitatem sese haud continuit, sed ad plures alias sese diffudit. Audi, quid in suis in supra huc transcripta S. Eulogii verba scholiis Ambrosius Morales loquatur: De sacris, inquit, his tribus Martyribus Cordubensibus (Fausto videlicet, Januario et Martiale) celeberrima est in omnibus Hispaniæ ecclesiis memoria, insigni festivitate, et copiosa historia in Lectionibus matutinis repetita. Martyrologia omnia et quicumque de Sanctis scripserunt, eorum insignem habent mentionem. Sed variat alicubi festus dies: alibi vicesimus octavus Septembris; alibi Octobris tertius decimus signatur. Ita enim vero, insignem plane esse ac latissime sese in Hispania diffudisse Sanctorum nostrorum cultum, luculentissime laudatus scriptor nos docet; quod autem autem ad xxviii Septembris et xiiii Octobris dies, quorum priori alibi, alibi posteriori coli eos ait, spectat, festum eorum in S. Isidori Missali et in Breviario Hispanensi xxviii Septembris, in reliquis vero eadem, qua in ecclesia Cordubensi colitur, tertia decima Octobris die celebrari, in sua Martyrum Cordubensium Historia fol. 156 verso sub finem Martinus de Roa affirmat.

16 Ast quo ritu quæve solemnitate in singulis Hispaniæ ecclesiis ac nominatim in celeberrima Toletana id fit? Rem isthanc sese edoceri, lectorem vehementer desiderare, operoseque adeo hic indagandam haud duzi; verum, cum ei putem futurum non ingratum, si Hymnus, qui officii ecclesiastici, quo in Breviario Muzarabico Toletano Sancti nostri hodie coluntur, partem constituit simulque Sanctorum nostrorum Acta, Commentario huic, ut jam monui, subdenda, compendio quodammodo complectitur, secum hic in antecessum communicetur, lubet illum integrum, prout hodie apud Tamaium in Martyrologio Hispanico typis excusus exstat, huc transcribere. Sic habet:

Gaudet caterva nobilis
Dei repleta gratia,
Trium sanctorum Martyrum
Est præclara solemnitas.
Templum beata Trinitas
Perenne condidit sibi,
Ex quo novum depromitur
Dulcissimumque canticum.
Hi tres Viri concorditer
Ad passionem veniunt;
In Trinitatis nomine
Hostem vicere pessimum.

17 Faustus benignus primus est,
Affatur: Hujus temporis
Condigna non est passio,
Fratres, futuram ad gloriam.

Cordubæ por-
ro, etsi etiam
in aliis His-
paniæ civi-
tatis

E

ac nomina-
tim in Tole-
tana id fit?
Rem isthanc
sese edoceri,
lectorem ve-
hementer desiderare,
operoseque adeo
hic indagandam
haud duzi;

F

hic integer

Beatus

A

Beatus Januarius :

Aperta, inquit, janua

Est nobis, jam gaudio

Caelo fruamur optimo,

En, Martialis provehit,

Ascensus almis omnibus

Sanctis Dei ad gloriam

Gaudet lætus consortio.

Tunc Martialis orsus est :

Propter æternam gloriam

Debemus temnere idola

Et judicis sævitiam.

Mox præses cepit fremere :

Dentes, nares, auriculas,

Labra, sed supercilium

Sanctis jussit abscondere.

Inquiunt almi Martyres :

Judex inique et pessime,

Servos Dei cur afficis ?

Cur falsos deos suscipis ?

18

Furore tunc tyrannus est

Accensus, inquit : Mittite

In ignem istos, monita

Qui nostra audent temnere.

Intrant beati martyres

Læti caminum ; concinunt

Hymnum Deo et canticum

Novum piis concentibus.

Abjecta carnis sarcina,

Mittunt in astra spiritum :

Christum vident, quem diligunt,

Sancti Dei cum angelis.

Orate, Sancti, ad Deum,

Repellat celer ut mala

Et conferat nobis bona,

Pacemque donet omnibus.

Precamur, almi Martyres,

Per unum et trinum Deum,

Dirum ut jugum ocyus,

Quod sustinemus, auferat.

19

Talis est, quem in ecclesiastico Sanctorum nostrorum Officio hodie recitandum Breviarium Muzarabicum Toletanum proponit, hymnus sacer. Verum erit fortassis, qui modo, an hymnus ille sit admodum antiquus, hic petat. Et vero est, cur hac de re dubitetur. Etsi enim jam inde etiam a seculo VII, ut hymni in divinis canerentur Officiis, positum fuisse in more, e concilio Toletani quarti, anno Christi 633, præside S. Isidoro, celebrati, decreto, decimo tertio constet, hymnos tamen non paucos, qui in ecclesiasticis antiquissimorum etiam Martyrum Officiis recitari solent, diu dumtaxat post seculum VII seu S. Isidori ætatem compositos ac in usum primum receptos fuisse, est certum. Ut sit, sese equidem Sanctorum nostrorum cultum non intra solam Cordubam continuisse, sed et ad alias Hispaniæ civitates ac nominatim ad Toletanam transiisse, luculenter, quæ jam supra allegavi, ostendunt. Verum, etsi sic habeat, semper tamen sacræ eorum reliquiæ Cordubæ in Sanctorum trium, per quos non alios quam SS. Faustum, Januarium et Martialem, intelligi jam supra vidimus, ecclesia mansere, nec, ut apparet, cum aliis ecclesiis communicatæ, nedum omnes alio fuerint translata. Sane Cordubæ in dicta ecclesia sacra illa pignora

seculo IX, etsi Mauris in Hispania jam dudum renantibus adhuc quiescisse, e S. Eulogii verbis, num. XI hac transcriptis, exploratum habetur.

20 Nec inde post, seculo XI Mauris in Christianos quammoxime sævientibus totoque nisu sacras etiam Martyrum reliquias perdere studentibus, fuerunt amota ; verum, quo horum furori subducerentur, a Christianis una cum Zoili et Aciscii aliorumque adhuc aliquot sanctorum martyrum sacris lipsanis arcæ lapideæ inclusa, hacque marmore, et tempore rei gestæ et SS. Christi martyrum Fausti, Januarii, Martialis, Zoili et Aciscii nomina præferente, oblecta, in illa ipsa ecclesia seu basilica fuerunt terræ, relicta nonnullis loci, quo fuissent occultata, notitia, anno 1041 mandata. Ita fere in sua Martyrum Cordubensium Historia ad XXI Novembris diem Martinus de Roa, qui annis quingentis triginta quatuor post seu anno 1575 in eadem ecclesia, quæ interea, Corduba a Ferdinando III, sancto Castellæ rege, Mauris anno 1236 erepta, abrogato abs hoc, quod prius gesserat, SS. Fausti, Januarii et Martialis nomine, S. Petri fuerat vocata, sacra ipsa lipsana fuisse inventa ibidem etiam docet. Id ipsum porro etiam facit Generalium Hispaniæ Chronicorum lib. XXVII Ambrosius Morales ; verum fusiorem utriusque narrationem, in compendium a se contractam, ad XXI Novembris diem, qua sacrarum istarum exuviarum inventio, etsi quotannis non tunc, sed XXVI mensis ejusdem die ab ecclesia Cordubensi festiva solennitate celebrari solita, evenit, in Martyrologio suo Hispanico Tamaius exhibet.

21 Verba, quibus id facit, proluxioribus, quibus Ambrosius Morales et Martinus de Roa utuntur, omissis, juverit hic lectoris oculis subjecisse. Sic habent : Die XXI mensis Novembris, anno Domini MDLXXV infra Octavam SS. Aciscii et Victoriæ martyrum Cordubensium, in Pontificatu S. D. N. Gregorii XIII, Pontificis maximi, sub imperio religiosissimi principis Philippi II, Hispaniarum regis Catholici, et F. D. Bernardo de Fresneda, Ordinis Seraphici alumno, episcopalem Cordubensem infulam induente ; cum ad reparationem arcus toralis antiquæ ecclesiæ Cordubensis, titulo S. Petri condecoratæ, quæ tempore captivitatis cathedralis exstiterat, foveam altam structores aperire curarent, in quamdam lapideam arcam inciderunt eo ecclesiæ angulo, quo civium fama immemorialis ab antiquioribus seculis devenerat, universos imbuens, ibidem corpora SS. martyrum Cordubensium aliquot condita jacere ; quorum licet inquirere lipsana D. Petrus Fernandez de Cordua, marchio Priegenensis, post D. Alfonsus Manrique et D. Joannes de Toledo episcopi Cordubenses, multoties conarentur, tamen difficultatibus præpediti, et ne templi fabrica corrueret, a proposito descivere. Igitur, arca lapidea a fossoribus reperta, subito totius populi vox insonare cœpit, eam esse capsam, qua suorum Sanctorum sacra pignora condebantur. Ad præfati D. Bernardi de Fresneda præsulis, tunc diocæsim visitantis, res hujusmodi pervenit auditum ; qui protinus Cordubam repedans, arcam aperire jussit, ubi plurima ossa et capita humanorum corporum inventa sunt, quæ a medicis et chirurgis recognita, inibi esse XVIII cada-

AUCTORE
C. B.cumque arca
lapidea, cui
inclusa terræ
anno 1041
fuerant man-
data,

E

anno 1575
fuisse effosa,
sententiaque a
Cordubensi
episcopo de illis

F

lege aperiri

cada-

* supple ut
an cœli?lectori exhi-
betur,

B

ornantur,
cultu gau-
deant, sem-
per quiesce-
runt sacra
eorum lipsa-
na,

AUCTORE
C. B.

*in hac reper-
tis lata
lege includi
lege custo-
diri*

cadaverum ossa et capita juramento attestati sunt.

22 Tunc episcopus illa honorifice in capsula lignea jussit includere, et intra armarium capellae S. Luciae custodire, donec ad informationem traditionis et fama immemorialis procederet. Ita factum, et habito processu, omnibus visis sequentem protulit sententiam: « In civitate Cordubensi die XIII mensis Septembris, anno a Nativitate Domini MDLXXVII reverendissimus dominus D. F. Bernardus de Fresneda, episcopus Cordubensis, et visis testibus, sepulchro et marmore inventis, et intellecta traditione accolarum hujus urbis, qua constat, quod in ecclesia S. Petri sepulta erant ossa innumera plurimorum sanctorum Martyrum, in eadem civitate passorum, et opinione et devotione concivium, ab immemoriali tempore emanata; et visis historiis vetustis et consultationibus doctissimorum hominum dixit, quod suum erat judicium, ossa praedicta, in sepulchro inventa, fuisse et esse ossa et reliquias eorum Martyrum, in litteris marmoris » (*hic supra num. 20 dicta videsis*) « contentorum, et aliorum ibidem jacentium. Ideo praecipit, ut debite custodiantur absque veneratione, donec Sedes Romana aliter decernat. »

B

a Sede Apostolica

23 Qua episcopali sententia prolata, processus et Acta omnia Romam directa sunt, et coram Gregorio XIII Pont. Max. cum supplicationibus episcopi, capituli et civium Cordubensium, qui Martyrum devotione succensi diem Inventionis celebrabant, oblata. Non solum sanctitatem et venerationem ossium probavit, sed etiam festum Inventionis decrevit, et in caeteris ad synodum provincialem recurreretur. Haec habita fuit Toleti anno MDLXXXII. Ubi iterum de hac declaratione tractatum, tandem sequentem sententiam synodus protulit.

ac dein a concilio Toletano provinciali,

C

24 « In urbe Toleti die XXII mensis Januarii, anno a Nativitate Domini MDLXXXIII congregatis in unum in sancto concilio provinciali Toletano, illustrissimo domino D. Gaspare de Quiroga, S. R. E. Cardinale, archiepiscopo Toletano, Hispaniarum primato, generali inquisitore et Castellae archicancellario, et reverendissimis patribus D. Alvaro de Mendoza, episcopo Palentino, D. Antonio de Pazos, episcopo Cordubensi, D. Francisco Sarmiento, episcopo Giennensi, D. Gomezio Zapata, episcopo Conchensi, D. Alfonso Velasquez, episcopo Oxomensis, D. F. Laurentio de Figueroa, episcopo de Seguntino, D. Andrea de Bovadilla, episcopo Segoviensi, D. Alfonso de Mendoza, abbate Vallesoletano, viso negotio, ad hanc sanctam synodum per D. N. D. Gregorium XIII remisso, et Actis processus, per Rectorem, beneficiatos et clericos ecclesiae S. Petri Cordubensis oblatis, circa venerationem reliquiarum SS. Martyrum Fausti, Januarii et Martialis et aliorum in processu contentorum.

et quidem, uti quae hic

25 « Visis etiam meritis et circumstantiis, supra dicti domini patres in concilio congregati, sequentes sententiam reverendissimi domini D. Bernardi de Fresneda, quondam episcopi Cordubensis, in quantum ossa praedicta,

« fuisse et esse reliquias SS. Martyrum praedictorum, in litteris marmoris contentorum, declaravit et venerationem omisit, bene judicasse, et omissionem suppletas, eadem ossa venerationi exponenda esse fidelium declaraverunt, ideoque collocari in loco sublimi debere jusserunt, illisque debitum cultum et venerationem a Christi fidelibus impertiendam sanxerunt, sine tertii praedictio. » *Ita sane sententia, qua, quae in arca lapidea, Cordubae in S. Petri ecclesia e terra anno 1575 effossa, fuerunt reperta, ossa omnia et singula fuisse et esse Martyrum, Cordubae passorum, Bernardus de Fresneda, Cordubensis episcopus, pronuntiavit, luculentissime et a summo Pontifice Gregorio XIII et a Toletano provinciali concilio fuit probata; neque vero immerito, ut mihi equidem apparet.*

26 *A Christianis enim, e singulari, qua in Sanctos ferebantur, veneratione impium Maurorum in sacra horum pignora furorem eludere studentibus hincque SS. Fausti, Januarii et Martialis nec non aliorum Martyrum Cordubensium ossa, arca lapidea inclusa, sub terra anno 1041 occultantibus, fuisse hinc aliorum, qui Martyres aut Sancti non essent, ossa admixta, verosimile nullo modo est; omnia autem et singula Martyrum etiam fuisse, vel ex eo est concludendum, quod aliorum, quam quorum cadavera in ecclesia fuissent sepulta, existisse videantur illorumque, qui martyrio vitam haud finissent, cadavera prioribus tredecim Ecclesiae seculis haud solerent, consuetudine isthac praecipue etiam in Hispaniis tunc obtinente, in ecclesiis sepepleri. At vero, inquit, si non tantum Faustus, Justinianus, Martialis, Zoilus et Aciscus, sed et omnes alii, quorum ossa in arca lapidea, e terra in S. Petri ecclesia anno 1575 effossa, fuerunt reperta, vel Martyres vel certe Sancti existerint, quid ni tam horum, quam priorum quinque nomina tabulae marmoreae, qua, ut dictum, arca illa obtegebatur, fuerunt a Christianis inscripta?*

27 *Est sane, cur id mirum primo intuitu appareat; verum Sancti, quorum ossa in dicta arca fuere inventa, octodecim numero, uti e Tamarii verbis num. 21 huc transcriptis, fas est colligere, existere, eratque tabula ista marmorea minor, quam ut tot nominibus capiendis sufficeret. Majorem quidem, cui facile haec omnia, nullo etiam omisso, inscribi potuissent, reperire Christiani verosimillime valuissent; verum facile factum esse potest, ut, Maurorum persecutione quamaxime urgente, tabulam hujusmodi quaerendo tempus terendum, quod inde, ne sacras omnes, quas conservatas volebant, reliquias amitterent, periclitaturos sese conspicerent, haud rati, tabulae minori, quae ad manum erant, sola Martyrum quinque, quos praecipue venerari solebant, nomina inscripsisse sacrasque aliorum, quorum memoriam simili ratione servare per temporis angustias haud licebat, reliquias furori saltem Maurorum subduxisse fuerint contenti. Ac ita quidem praecipua, quae, quo minus omnes et singuli, quorum ossa in arca, anno 1575 Cordubae e terra in S. Petri ecclesia effossa, fuerunt inventa, vel Martyres vel saltem Sancti credantur, obstatre videbatur difficultas evanescit; verum erit forsitan etiam, qui modo, an vel ipsorummet sanctorum nostrorum martyrum Fausti, Januarii et Martialis*

ossa

D

adducuntur,

E

solutis etiam, quae in contrarium

F

A ossa in arca illa exstiterint, revocet in dubium ob S. Eulogii verba, num. XI huc transcripta; hisce enim, illos etate sua seu e supra dictis seculo IX in Sanctorum trium, postea, ut jam docui, S. Petri nuncupata, basilica præsentialibus corporum suorum favillis seu cineribus quievisse, sanctus ille scriptor diserte tradit; quod si autem seculo IX in corporum suorum favillis dumtaxat seu cineribus in Sanctorum trium basilica, ita ab ipsismet, ut jam supra docui, appellata, Cordubæ quieverint, quis, quæso, seculo XVI superfuisse ibidem adhuc ex illis ossa, hæcque arca lapidea inclusa, anno 1575 in eadem ecclesia, tunc S. Petri, nomine mutato, vocata, una cum plurium aliorum Martyrum ossibus fuisse reperta, in animum facile inducat?

faciunt, difficultatibus, suadent,

28 Nemo sane, qui Eulogii tantummodo verba, secundum se accepta, non vero secundum sensum, quem e scriptorum etiam optimorum interpretatione patiuntur, considerarit. Verum Eulogii verba posteriori isthoc modo consideranda existimo; merito, an immerito, e jam nunc dicendis statues. Romani qui defunctorum suorum corpora comburere solebant, id totum, quod ex eis reliquum ignis fecerat, cineres vocabant; ex hac autem consuetudine cineres vocandi hujusmodi reliquias paulatim est factum, ut corporum, tam quæ ignem passa haud fuissent, quam quæ per hunc transissent exuvia cinerum nomine fuerint a scriptoribus etiam eruditissimis distinctæ. Sic corpus S. Cypriani martyris a Gregorio Nazianzeno, sic id S. Pauli a Claudiano poeta cineres appellatur, etsi interim nec Paulus, nec Cyprianus, ut notum est, igne martyrium consummarint; cum autem sacras duorum horum Sanctorum, ignem haud passorum, reliquias bini scriptores laudati ita haud inepte vocarint, quid ni sanctorum Fausti Januarii et Martialis, igne occisorum, ossa cineres pariter haud inepte appellare Eulogius poterit.

merito fuisse approbata,

29 Id equidem haud perspicio; quod si autem sacra ista lipsana sic appellare haud inepte potuit, re etiam ipsa, cum contrarium nullo modo queat probari, id fecisse est censendus, ne alioquin receptissima Cordubæ traditio, quæ Martyrum nostrorum ossa in S. Petri ecclesia asservari ferebat, a vero dicenda sit exstistisse aliena. Jam vero, cum sic habeat, merito sane episcopi Cordubensis sententiam, qua ossa, Cordubæ in arca supra memorata anno 1575 inventa, fuisse et esse tum Martyrum, quorum nomina tabulæ marmoreæ, arcam obtegenti, erant inscripta tum aliorum aliquot, ibidem quiescentium, declaravit, a summo Pontifice simul et synodo Toletana, anno e supra dictis 1583 celebrata, approbatum fuisse, nemo non fatebitur, qui, quæ dixi, expenderit. Porro, re sic gesta, D. Antonius de Pazos, qui tunc Cordubensis erat episcopus, synodoque hoc nomine interfuerat, nihil habuit antiquius, quam ut sanctorum martyrum Fausti, Januarii et Martialis, nec non aliorum, quorum ossa in arca lapidea, supra sæpissime jam memorata, fuerant inventa, honorificentissime collocarentur. Audi, qui Tamaius post verba, quæ supra ex eo jam recitavimus, narrationem suam prosequatur.

ad oratorium eum in finem exstructum solenni ritu fuerunt translata.

30 Denique, inquit, synodo dissoluta, D. Antonius de Pazos, Cordubensis præsul, ad propriam sedem reversus, illico capellam, qua sanctorum Martyrum lipsana essent collocanda dis-

ponere honorifice præcepit, et jaspidis magnificentum tabernaculum, supra cujus planiciem arca ossium sacrorum esset reponenda, construere jussit, ita ut ex ipsis lapidibus, in fovea repertis, altare erigeretur, hocque marmoreis tabulis ornaretur. Ita ille, mox etiam indicans, ad altaris quidem a se memorati dexteram lapidem, qui crucem sibi insculptam præferebat, ad sinistram vero marmor, quod eisdem plane, quibus marmor, arcam lapideam una cum huic inclusis tum nostrorum trium, tum aliorum aliquot Martyrum ossibus in S. Petri ecclesia repertam operiens, fuerat signatum, characteres SS. Fausti, Januarii, Martialis, Zoili et Aciscii nomina scalpro expressa exhibentes, sibi inscriptos habebat, fuisse collocatum. Porro hisce omnibus, ut Tamaius, narrationem suam hic claudens, iterum prosequitur, perfecte absolutis, arca reliquiarum hujusmodi super tabernaculum xx die Novembris in primis Vesperis Inventionis, anno Domini M. D. LXXXIV translata et collocata fuit, adstantibus capitulis ecclesiastico et seculari, et magna civium et accolarum urbium et oppidorum circumstantium turba, interveniente in hac translatione solenni, insignium musicorum et chorearum multitudine, actum honorificum auctorante cleri, populi, religionum et confraternitatum numero, et insignis earum; quod etiam quotannis exequitur devote, ut Deus glorificetur in Sanctis suis*.

AUCTORE C. B. lege disponi lege construi

E

* Nota 15.

ACTA

AUCTORE ANONYMO.

E Ruinartii in sinceris Martyrum Actis editione, cum Surii et Tamaii editionibus a collata.

a

CAPUT UNICUM.

Sancti ob intrepidam fidei confessionem crudeliter torti igne comburuntur.

Cum Eugenius sacrilega mente et impio spiritu Cordubam adventasset b et Servos Dei potius dinumerare ac probare, quam perturbare videretur, et deos suos adorare præciperet, ei Faustus, Januarius et Martialis occurrerunt c dicentes: Quid tibi vis, Eugeni, qui Dei Servis mavis invidere quam credere d? Tunc Eugenius, ira percitus, dixit: O infelices Homines, quid vos esse vultis e? Faustus respondit: Nos Christiani sumus, Christum fatentes, qui Dominus unus est, per quem omnia, et nos per ipsum facti sumus. Eugenius dixit: Unde vobis est hæc tam desperata societas? Faustus f respondit: Desperatio in nobis non est, nisi in te solo, qui nos Deum negare frustra compellis.

Fidet confessione a Sanctis edita, b

c

d

e

f

ACTORE ANONYMO. Faustus primum in equileo suspenditur.

g

h

i

suspensioque pariter in hoc Martiale,

B

k

l

m

nares et auriculæ Faustis,

n

C itemque Januario præciduntur;

o

p

iussisque omnes tres comburi, post habitam

q

2 Hoc cum dixisset Faustus, præses magis iratus dixit: Imponite Faustum in equileo, qui tam irreverenter mihi respondit. Tunc Januarius Fausto dixit: O carissime, tu pro nobis hæc pateris, qui meritis peccatorum nostrorum te socium esse voluisti g. Cui Faustus respondit: Societas nostra, Januari, mansit in terra semper, et in perpetuum manebit in celo. Hoc cum audisset Eugenius, admiratus dixit: Quæ ista nunc allocutio vestra h. quod tam impie voluistis respondere mihi? Januarius dixit: Nobis confessio Christi nulla est impietas i. Tunc Eugenius ad Martialem conversus dixit: Vides istorum animi dementiam, qui te in societatem suam contraxerunt. Noli maleficis istis et impiis te credere. Cui Martialis dixit: Solus Deus immortalis est, qui celum fecit et terram. Ipse pro tuis malis operibus te puniet.

3 Quod audiens Eugenius: Et hic, inquit, ponatur in equileo. Quod cum fieri vidisset Martialis: O beata, dixit, immortalitas gloriæ Christi, qua nos tibi, frater Fauste, sociare dignatus est k! Tunc dixit Eugenius satellitibus suis: Torquetæ eos, donec adorent deos nostros. Faustus autem, dum torqueretur: Difficile est, inquit, tibi et patri tuo qui diabolus est l, nos a paternis legibus ad mortalitatem tuam convertere. Eugenius dixit: Præceperunt m sacratissimi imperatores, ut deos adoretis. Faustus dixit: Deus unus est, ex quo omnia et nos per ipsum. Deos enim alios non habetis, nisi quem et patrem, qui dicitur satanas.

4 Eugenius dixit: Nunc te tormentis afficiam. Abscindantur enim nares et auriculæ, supercilia radantur, dentesque mandibulæ superioris evelantur n. Quod cum factum esset, Faustus Deo gratias agens, magis hilaris factus est. Eugenius Januario dixit: Videsne, Januari, quanta tormenta passus fuerit Faustus, dum deceptus opinionione sua, pertinaciter imperio meo parere recusat. Januarius autem dixit: Impietas ista et pertinacia Faustis in me maneat, et ejus vinculum caritatis non disrumpatur.

5 Ad cujus verba dixit Eugenius: Auferantur et huic, quæ præcepi. Dumque torqueretur Januarius, Eugenius præses ad Martialem dixit: Vides, Martialis, propter sociorum tuorum dementiam, quæ illis mala eveniant? Tu igitur consule tibi, teque disjunge ab illorum mala consuetudine pravaque voluntate. Martialis dixit: Consolatio mea Christus est, quem illi gaudentes et exultantes voce præcona o testantur, ideoque confitendus et laudandus est Deus, Pater, et Filius et Spiritus Sanctus p.

6 Tunc Eugenius, majori furore succensus, jussit eos legitimo q igne comburi. Cumque perducti fuissent ad locum suæ passionis, sic uno spiritu plebem Christi alloqui cœperunt dicentes: Vos, carissimi mei et Christi fideles, nolite credere huic inimico et diabolo, cujus tempus nunc est; sed agnoscite vos ad Dei similitudinem et imaginem esse factos. Illum igitur adorare et illum benedicite, qui auctor est omnium. Non, ut isti dicunt, adoretis opera manuum ipsorum; quoniam ligna et petreæ, aurum et argentum sunt opera manuum hominum.

7 Vos itaque, contemnentis hujus injuriam, confitemini Christum Jesum r, et soli Deo sine cessatione quotidie referre laudes. Et cum ducerent eos lictores, per quorum manus fuerant cruciati, ceperunt eos igni compellere s, simulque traditi flammis exultanter tradiderunt Deo spiritum. In exemplum nobis ista sunt, ut, qui legitis, viriliter ad passionem animum præparetis, ut Domini Jesu Christi et istorum passionem vobis in testimonium conferatis, ut sit nomen Domini benedictum in sæcula sæculorum t. Amen.

ANNOTATA.

a Harum prior a Surio e Marineo Siculo, qui SS. Faustis, Januarii et Martialis martyrium ex antiquis monumentis fideliter, ut Baronius testatur, descripsit; posterior vero a Tamaio, partim e Surii editione, partim e recentioribus, qui huic nonnulla addidit, scriptoribus Hispanicis est adornata.

b Apud Surium pro primis hæc Actorum verbis leguntur sola isthæc: Olim cum præses Eugenius Cordubam venisset; cum autem quid sibi velint, quæ mox apud Ruinarium subduntur, hæc alia: Et servos Dei potius dinumerare ac probare, quam perturbare videretur, haud satis, ut Tillemontius tom. v Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 796 in suis in Sanctorum nostrorum Acta Annotationibus recte observat, appareat, merito sane, sitne hic Ruinarium, an Surii editio primigenio Actorum textui conformis, dubitari posse videtur. Sed, quid hic de editione, a Tamaio facta, dicendum? Hæc Sanctorum nostrorum Acta sic orditur: Faustus, Januarius et Martialis, ex Legione Septima urbe Hispaniæ oriundi patres habuere SS. Marcellum et Monam clarissimam fœminam, qui ab eis ab exordio infantiæ nutriti in fide Catholica, postmodum pro ejus defensione celeberrimum seculis ediderunt specimen. Nam cum sancti Fratres aliquando apud nobilissimam urbem patriciam, quam Cordubam vocitant, demorarentur, ad eam, prout Bœticæ regionis conventum, Eugenius præses accessit, qui adversus Christi Asseclas immanem persecutionem imperatorum excitavit decreto, quo omnes ad tribunal rapti truculentam per crudelia cruciamina experiebantur stragem; cum autem editio, tam quæ a Marineo Siculo et ex hoc a Surio, quam quæ a Ruinarium adornata est, exordio hujusmodi, quod hic nec in Mss. quatuor diversis a sese, quo Acta pristino statui restitueret, adhibitis, invenit, destituatur, id a Tamaio e scriptoribus monumentisve duntaxat recentioribus acceptum, Actaque proinde, prout apud eum exstant, ab ipso statim sui initio interpolata esse, indubitatum apparet.

c Hinc apparet, ultro præside Eugenio sanctos sese obtulisse; id autem, quod disciplinæ, a Christianis observandæ, adversaretur, una est e rationibus, ob quas Tillemontius, ne Sanctorum nostrorum Acta, etiam prout a Ruinarium vulgata exstant, sint corrupta, timendum putavit; ast, etsi vere, prout etiam Paterno proconsuli dixisse ipsemet S. Cyprianus in Actis suis proconsularibus, ad xvii Septembris diem, qua is Martyrologio Romano inscribitur, apud nos jam datis, num. 2 narratur, Ecclesia

disci-

D ad plebem verba, martyrium igne consumant.

r

s

t

E

F

A disciplina, ne quis ultra ad fidem constendam præsidibus iudicibusque sese offerret, Christianis veteret, nonnulli tamen ex his, singulari Spiritus Sancti inspiratione impulsus, subinde id fecisse inveniuntur; cum autem sic habeat, nihil obstat, quo minus et Sancti nostri, simili inspiratione acti, præsidi Eugenio ultra sese, prout hic eorum Acta indicare videntur, stitisse credantur.

d Ruinartius verbo credere, pro quo in codice suo Ms. Compendiensi verbum cedere legi ait, simul etiam in aliis suis codicibus Mss. subungi, Deus colendus est; Deus nominandus est. Infinitæ perpetuitati gratiæ agendæ sunt, affirmat; verum hæc, quæ a Surii etiam editione absunt, nec Actis a se editis inserenda existimavit.

e Omnes quatuor codices Mss., quibus, ut pristino statui restitueret Acta, usus est Ruinartius, hic, scriptore isthoc in Annotatis suis teste, addunt: Timentes sacrificare, antequam vos tormentis subijciam. Faustus, Januarius et Martialis dixerunt: Nos Christiani sumus. Deum negare nos non agnosces; ac deinde, quæ hic sequuntur usque ad: Quæ ista nunc allocutio vestra, omittunt; verum hæc tam in Surii, quam in Tamaii editione leguntur, videnturque, ne quid primigenio Actorum statui desit, requiri.

f In suo Silve-Majoris codice Faustum ubique Faustinum appellari Ruinartius hic observat.

g Quæ hic Fausto Januarius dicitur narratur, non indicare lætitiæ et æstimationem, qua Martyres, quæ sibi infligebantur, mala excipere solebant, Tillemontius loco supra citato ait; verum adversitates, sibi obvenientes, justi etiam hodie peccatis suis ut plurimum adscribunt, et tamen abs his illas nec cum gaudio tolerari, nec veluti subsidia, ad salutem, si ut oportet, sufferantur, conducentia, æstimari, nemo inde merito concluderet.

h Isthæc præsidis verba nulli prorsus rei respondere Tillemontio loco citato sunt visa; verum in aliis etiam Actis, quæ ut sincera ab omnibus habentur, nonnulla subinde redundant, neque tamen idcirco illico æstimantur corrupta.

i Surius et Tamaius habent: Nobis confessio Christi et nulla impietas est.

k Surius et Tamaius legunt: O beata immortalitas gloriæ Christi, qua nos tibi, frater Fauste, sociasti! Verum, etsi sic paulo a Ruinartio differant, tam in illorum tamen, quam in hujus editione Martialis hic Faustum appellat fratrem, neque tamen inde Sanctos nostros existisse fratres, potest concludi. Commentarii prævii num. 5 videsis.

l Contumeliosa hujusmodi responsa, judici data, Tillemontio displicent, partimque etiam, ut, ne Acta corrupta sint, vereatur, efficiunt; verum in Actis aliis, quammaxime sinceris, quæ nemo suspicatur corrupta, subinde etiam, licet raro, responsiones haud minus duræ, imo et imprecationes inveniuntur ut Ruinartius, SS. Tarachi, Probi et Andronici Acta, Operi nostro ad xi Octobris diem jam inserta, in exemplum allegans, observat.

m Verbum præceperunt aliaque omnia id hic usque ad vocabulum abscindantur sequentia. Ruinartius, uti ipsemet fatetur, e Mss. suis supplevit; neque vero, ut apparet, inepte, cum in Surii et Tamaii editionibus brevitatibus studio seu, ut nonnihil primigenius Actorum textus contraheretur, videantur omissa.

n Post verba, quibus ut Fausto, nares abscinderentur, supercilia raderentur dentesque mandibula superioris evellerentur, præcepisse Eugenio hic refertur, Ruinartius in Mss., quibus usus est, mox addi ait, labium inferius auferatur; Ms. autem Hymnus Breviarium Muzarabici, in Commentario prævio huc transcriptus, per quatuor hosce sequentes versiculos:

Mox præses cœpit fremere:
Dentes, nares, auriculas,
Labra, sed supercilia
Sanctis jussit abscindere,

Mss. a Ruinartio citato suffragatur; verum nulla omnino seu labri seu labrorum, quæ Fausto fuerint Eugenio jussu ablata, mentio vel in Surii et Tamaii editionibus vel in antiquis Adonis et Usuardi Martyrologiis occurrit; hisce autem Martyrologium hodiernum sic consentit, ut tamen, dum dentes etiam Fausto fuisse evulsos ait, locutionem suam ad solos superiores seu mandibula superioris dentes, contra ac dicta antiqua Martyrologia Suriique itidem et Tamaii nec non Ruinartii editiones faciunt, haud restringat.

o Surius et Tamaius habent: Quem ipsi magna voce testantur.

p In Mss. sibi prælucentibus quædam hic, quibus suadere Eugenio Christi fidem suscipere Martialis sit conatus, subungi ait Ruinartius; etsi autem sic abs illis non parum Acta, prout a Ruinartio sunt vulgata, discrepent, haud propterea tamen, ne hæc, utpote cum Surii et Tamaii editionibus ad amussim eo loco consonantia, sint corrupta, verendum appareat, contra ac Tillemontius velle videtur.

q Vox hæc, quæ apud Surium deest, addita vocibus igne comburi significat non simul et semel, sed paulatim seu lento igne comburi, dicebaturque id legitime coqui, uti in Eusebii Historiæ Ecclesiasticæ, a Valesio editæ, lib. viii, cap. vi Baluzius observat.

r Surius legit: Et confidentes in Christo Jesu, soli, etc.

s Sese, quid verbis hisce, cœperunt eos igni compellere, significatur, non intelligere, Tillemontius præfatus, mox subjungit: Si significant, Martyres in ignem fuisse coniectos, e S. Polycarpi aliisque Actis apparet, Romanos soluisse potius palo alligare Martyres tumque circum ipsos ignem accendere; verum quidquid de isthoc Romanorum more sit, Sancti nostri potuerunt, tam alligati quam non alligati palo, igne compelli seu torqueri atque etiam occidi; cum autem modum, quo id factum sit, Actorum verba, mox recitata, haudquaquam, uti ipse Tillemontius satis insinuat, determinent, non fuit, cur ob isthæc, ne Acta forsitan sint corrupta, is scriptor timeret? Nec fuit pariter, cur id vereretur ex eo, quod, cum omnes tres sancti nostri Martyres in equuleo fuerint suspensi, id tamen de Januario nominatim haud narrent. Subinde enim in optimæ etiam notæ Actis nonnulla, etsi certo facta, haud narrantur, neque tamen idcirco ea corrupta, illico quis dixerit.

t Quæ hic post vocem spiritum sequuntur, a sese e Mss. suis suppleta, Ruinartius affirmat; verum id, ut Acta pristino suo statui restituerentur, necessarium fuisse, haud perspicio.

AUCTORE
ANONYMO.

E

F

DE